

Dr. Wim Verboom

Gouden oogst

Een halve eeuw

theoloog

in pastorie en

universiteit

Dr. Wim Verboom

Gouden oogst

**Een halve eeuw theoloog
in pastorie en universiteit**

Ter nagedachtenis aan mijn ouders
Jacob Verboom (1905-1970)
Wilhelmina Neeltje Hoek (1901-1942)
Neeltje Adriana Hoek (1904-1988)

GOUDEN OOGST

Hierna zag ik en zie, een grote menigte,
die niemand tellen kon, uit alle naties,
stammen, volken en talen, stond vóór de troon
en vóór het Lam, bekleed met witte gewaden
en palmtakken in hun hand.
En zij riepen met luide stem:
De zaligheid is van onze God, Die op de troon zit,
en van het Lam! (...)

Dezen zijn het die uit de grote verdrukking komen,
en zij hebben hun gewaden gewassen
en ze hebben hun gewaden wit gemaakt
in het bloed van het Lam.
Daarom zijn zij vóór de troon van God,
en dienen Hem dag en nacht in Zijn tempel. (...)

En God zal alle tranen van hun ogen afwissen.
(Openbaring 7:9-17)

Woord vooraf

De titel van dit boek, *Gouden oogst*, vraagt om enige uitleg. De uitdrukking voert terug naar het moment dat ik in het najaar van 1965 mijn proefpreek hield in de Jacobikerk te Utrecht. Voor het eerst droeg ik toen de toga (met bef), die ik gekregen had van mijn ouders, broers en zussen. Op de avond na de proefpreek stak mijn vader de laatste sigaar op uit een sigarendoos. Ik vroeg toen of ik die doos mocht hebben voor de bef van mijn toga. Op die doos stond geschreven: GOUDEN OOGST. Jarenlang heb ik geen aandacht aan die woorden besteed. Maar dat veranderde in de laatste jaren dat ik als dienaar van het Woord de kerkdiensten mocht leiden. Ik zag ineens hoe treffend deze uitdrukking is als je die betreft op het werk dat ik heb mogen doen in kerk en academie.

Precies hier kan een misverstand ontstaan. Wat wordt in de titel bedoeld met het *goud* van een gouden oogst? Het gaat daarin niet om het goud van mijn werk, maar om het goud van Gods genade, het goud van Zijn werk. In Openbaring 7 zien we de gouden oogst voor de troon van God en het Lam. Voor die oogst wilde de Heere mij en vele anderen als werkers gebruiken (Joh. 4:35-38).

Zoals wanneer over de landerijen een gouden avondzon schijnt en aan het rijpe koren een bijzondere glans verleent, zo zie ik de zon van Gods genade in de avond van mijn leven schijnen over het werk dat ik mocht doen en die zon verleent aan het (oogst)werk een gouden glans.

Als ik nu, telkens als ik de toga en de bef aandoe, voorafgaand aan de kerkdienst die ik mag leiden, naar de vijftig jaar oude sigarendoos kijk, kan ik alleen maar denken: wat heeft de Heere dit woord waargemaakt. GOUDEN OOGST, het is een belofte, die de Heere vervuld heeft. Zo mag ik het gouden ambtsjubileum beleven als een genadegift. GOUDEN OOGST..., dat raakt ook het goud van Gods verbond. Alles wat ik in dit boek schrijf wordt gedragen door deze diepe betekenis van het verbond.

In de *Inleiding* na dit *Woord Vooraf* geef ik een nadere verantwoording van de reden waarom ik tot het schrijven van deze (theologische) autobiografie gekomen ben.

Personen die mij bij het schrijven van dit boek geïnspireerd en geholpen hebben ben ik dankbaar. In het bijzonder betreft dat de kring van meelezers, die mij geholpen hebben met hun betrokkenheid en waardevolle adviezen. Allereerst noem ik mijn oudste broer Cor. Hij kent ons familielevens als geen ander en leefde door de jaren heen mee met mijn werk als predikant, docent en hoogleraar. Dan noem ik in alfabetische volgorde: dr.ir. J. van der Graaf, prof. dr. J. Hoek, drs. ir. T. Jacobs (onze schoonzoon), ds. H. Veldhuizen en drs. P.J. Vergunst. Ook dank ik de personen

van uitgeverij Boekencentrum te Utrecht, de heer Arjen van Trigt en mevrouw Inge Slings, met wie het goed samenwerken was. 'Last but not least' noem ik mijn vrouw Gerdien, die een heel unieke plaats innam bij de totstandkoming van het boek.

Ten slotte gaat alle dank uit naar de Heere onze God. Hij riep mij tot zijn dienst, bereidde mij er op voor en Hij, Die mij riep, was getrouw.

Dit boek is geen betoog of verhaal, al nemen betogen en verhalen een eigen plaats in. Maar dit boek wil een blijmoedig 'getuigenis' zijn van het wonder dat de Heere ook mij wilde gebruiken voor Zijn gouden oogst. Ik hoop dat deze publicatie in dit perspectief voor de lezer tot zegen mag zijn. Als Bijbelvertaling gebruik ik de HSV en als Psalmberijming die van 1773, tenzij anders wordt vermeld.

Ik draag het boek op aan mijn ouders, die zoveel voor mij hebben betekend. Zij spreken nog dagelijks nadat zij zijn gestorven.

Harderwijk, najaar 2017

Inleiding

Waarom dit boek?

De aanleiding tot het schrijven van dit boek is het feit dat ik Deo Volente op 15 april 2018 vijftig jaar predikant ben. Dan mag ik dus een gouden ambtsjubileum vieren. Dat is een voorrecht, de moeite waard om er bij stil te staan. Velen van mijn leeftijdsgenoten beleven dit niet of de omstandigheden waarin zij verkeren, zijn van dien aard dat zij hun ambtelijk werk, ook als emeritus, niet meer kunnen verrichten.

Wat is het dan een zegen, een voorrecht dat ik dit wel in goede gezondheid mag beleven, samen met mijn vrouw Gerdien en ons gezin.¹ Al die jaren door werden we gespaard en gezegend met gezondheid, werklust, onderlinge liefde en vele andere zegeningen. Jaar in, jaar uit mocht ik het werk van predikant verrichten in Benschop, Waddinxveen en Hierden en daarna het werk van docent/hoogleraar in Leiden. Het maakt mij stil en dankbaar. De Heere is goed geweest. Zijn trouw is groot.

Naar aanleiding van dit jubileum kwam de gedachte bij mij op om door een terugblik mijn werk als predikant en docent te evalueren. Vijftig jaar leiding geven aan het leven van de gemeente van Christus en aan de opleiding van predikanten betekent een grote verantwoordelijkheid. Dat roept de vraag op: *op welke wijze* was je predikant/docent en waarom was je het zoals je het was? Welke kenmerken daarvan zie je achteraf oplichten? Welke spiritualiteit bepaalde je werk? Welke keuzes maakte je als het om prioriteiten ging? Hoe beleefde je de kansel en (later) de kathedre?

Daarin spelen, behalve praktische motieven, vooral theologische uitgangspunten een grote rol. Door welke van deze liet je je leiden en waarom? Waren er identificatiefiguren aan wie je je spiegelde? Ook speelt de vraag: zijn er bepaalde ontwikkelingen door de jaren heen in je werk te traceren en welke zijn dat dan? Over deze en andere dingen gaat het in dit boek. Ik zie het als een soort verantwoording in drie richtingen. Allereerst naar de kerk, die mijn moeder was en is en die ik mocht/mag dienen. Dan naar mezelf als handelende en verantwoordelijke persoon, geroepen tot het ambt van dienaar van het Woord. En dan bovenal naar de Heere, Die me riep tot een taak in Zijn wijngaard. Zo bezien is dit boek het verslag van een soort functioneringsgesprek met mezelf, *coram Deo*, voor Gods aangezicht.

1 Wij kregen vier kinderen, die alle vier trouwden en ook kinderen kregen. We hebben één achterkleinkind.

Voor wie schrijf ik het boek? Voor allen die in het kerkelijke leven en het predikantschap geïnteresseerd zijn. In het bijzonder heb ik de nieuwe generatie predikanten, studenten Theologie, proponenten en kerkelijke werkers in gedachten. Maar ook ambtsdragers en de vele vrijwilligers in de kerk. Er wordt door de ouderen nogal eens geklaagd over de wijze waarop het gemeentelven vandaag inhoud en vorm krijgt. Ik doe daar liever niet aan mee. Er komt vandaag zoveel op jonge predikanten en andere ambtsdragers af. Ik heb respect voor hun inzet en moed. Ik bid graag en veel voor hen. Ik hoop dat ze door deze publicatie mogen zien hoe zegenrijk het is om dienaar van het Woord te zijn. Ik hoop ook dat ze door het boek worden aangemoedigd om theoloog te zijn en te blijven.

Laat de lezer het boek zo lezen dat het uitnodigt om met het geschrevene in gesprek te gaan. Hij deed zijn werk zó. Zou je het ook zo doen of juist niet? Het boek wil dus uitnodigen tot een soort spiegeloefening. Dat betekent uiteraard dat het niet gaat om de persoon van de auteur, maar om zijn werk. Ik ben me ervan bewust, dat ik me hierbij in dit boek kwetsbaar opstel. Daar kies ik dus voor.

1968-2018

Een vijftigjarig predikantschap betekent niet minder dan een halve eeuw geschiedenis. Wanneer ik op die periode terugkijk, dan kan ik maar één ding concluderen: de wereld is van betrekkelijk stabiel veranderd in een wereld vol onrust, oorlog en geweld.

Er zijn zeker prachtige dingen in deze tijd gebeurd. Ik denk aan allerlei uitvindingen en prestaties op medisch gebied, zoals de eerste harttransplantatie in Kaapstad. De wetenschap nam zo'n hoge vlucht dat in 1969 de eerste maanlanding werd uitgevoerd. Ook allerlei positieve ontwikkelingen op politiek-maatschappelijk gebied vonden plaats, zoals het ontstaan van de Europese Unie (vanaf 1950) en de val van de Berlijnse Muur (1989). Toch werd het wereldgebeuren in verreweg de meeste gevallen beheerst door negatieve gebeurtenissen. Wat hebben er veel moordanslagen plaatsgevonden. Denk aan die op Martin Luther King (1969), de decembermoorden in Suriname (1982), de moord op Pim Fortuyn (2002), op Theo van Gogh (2004) en op vele anderen. Het aantal politieke conflicten en oorlogen in die vijftig jaar is bijna niet te tellen. Ik denk aan de oorlogen tegen Israël in de jaren zestig, de Irakoorlog, de strijd tussen Hutu's en Tutsi's in Rwanda, de oorlogen in Servië, op De Krim, in Oekraïne, in de Noord-Afrikaanse landen, de strijd door en tegen IS in Syrië en Irak. Dan waren er grote rampen als zware aardbevingen en tsunami's. Er was de aanslag op de Twin Towers (2001-9/11) en op de MH17 met veel Nederlandse slachtoffers (2014). Ik denk aan de eindeloze stroom vluchtelingen, die naar Europa kwam (en komt), met alle consequenties van dien, zoals het verzet tegen buitenlanders door de PVV (Geert Wilders). Door allerlei

tegenstrijdige belangen onder ons volk heeft zich een polarisatie voltrokken die in het begin van deze vijftig jaar ver weg was.

Voor de kerk is deze halve eeuw aan de ene kant ook een periode geweest waarin mooie dingen gebeurden. Ik denk aan de wereldwijde missionaire bewustwording en de vele internationale contacten, bijvoorbeeld bij hulpverlening door christenen. Er vonden veel interculturele leerprocessen plaats. Maar de onrust in de kerk was ook groot en werd steeds groter. Het eerste wat genoemd moet worden is dat er een christenvervolgung is ontstaan die zijns gelijke niet kent (Nigeria, Noord-Korea, Somalië, Afghanistan, Pakistan, Soedan, Syrië, Irak, Iran, enz.). Van groot belang is verder geweest de theologische bezinning op de betekenis van het volk Israël. Enige tijd na de 'holocaust' in de Tweede Wereldoorlog, kwam deze bezinning op. Het ging toen vooral om het feit dat onze ogen er voor opengingen dat de kerk niet in de plaats van Israël is gekomen, maar in het eeuwig verbond van God met Zijn volk is ingelijfd.² In ons eigen land kreeg de kerk vanaf de jaren zestig te maken met de gevolgen van een eenzijdige, doorgesloten apostolaatstheologie (Dorothee Sölle en anderen). Het evangelie van de verzoening door Jezus Christus dreigde ingewisseld te worden voor een politieke, horizontale ideologie. Het mag wel een wonder heten dat in 1971 het *Getuigenis* tot stand kwam.³ Veel onrust bracht het SoW-proces tussen de Nederlandse Hervormde Kerk en de Gereformeerde Kerken in Nederland, waarin later ook de Lutherse Kerk participeerde. In 2004 kwam het tot een fusie van de drie kerken: de *Protestantse Kerk in Nederland*. Tegelijk ging een gedeelte niet mee, waardoor de *Hersteld Hervormde Kerk* gevormd werd.

Het was ook in deze halve eeuw dat er een ware revolutie in het normen- en waardenpatroon onder ons volk plaatsvond, vooral op seksueel gebied, denk aan het homohuwelijk. Ook vonden aardverschuivingen plaats in de visie op abortus, euthanasie enzovoort. Inzake het geloof van de kerk zien we dezelfde ontwikkelingen. Ik denk bijvoorbeeld aan de visie van prof. P. Smits inzake de verzoening ('geef mijn portie maar aan Fikkie'), aan de theologie van prof. H.M. Kuitert ('ieder spreken over boven komt van beneden'), aan de denkbeelden van ds. K. Hendrikse ('God bestaat niet, maar gebeurt'). Een van de meest ingrijpende ontwikkelingen zijn de kerkverlating en de secularisatie, doorgedrongen tot in bijna alle gezinnen en families. In het begin van deze periode werd kerk na kerk gebouwd, nu worden diezelfde kerken soms afgebroken of ze krijgen

2 In hervormd-gereformeerde kring kwam het 'Bezinningscomité Israël' tot stand. Later werd het 'Centrum voor Israëlstudies' (CIS) opgericht. Bekend werd de Handreiking *Israël, volk, land en staat* (1970) van de synode van de Hervormde Kerk.

3 *Het Getuigenis, gericht aan de gemeente van Jezus Christus*, ondertekend door G.C. van Niftrik, W. Aalders, H. Jonker, J. van der Graaf, G.P. van Itterzon en J.A. van Ruler-Hamelink. Het bevat een oproep aan de kerk om het evangelie van de gekruisigde en opgestane Christus en Zijn heilswerk weer voluit centraal te stellen.

een andere bestemming. Gemeenten zijn soms zo klein geworden dat zij dreigen opgeheven te worden. Ook is er de enorme groei van de islam in ons land.⁴ Telkens dreigen op de achtergrond extreme groeperingen met geweld. Zo zou ik nog wel even door kunnen gaan. Uit alles wordt wel duidelijk dat de positie die predikanten en andere voorgangers in de kerken in ons land in 2018 hebben, heel anders is geworden dan die in 1968. De fronten zijn verschoven, de visie op ambt en kerk is mede door de functionalisering van het predikantschap sterk veranderd.⁵ Ik ben hoe langer hoe meer innerlijk geraakt door al deze gebeurtenissen. Bij elke preek die ik maak en houd, zie ik de gemeente voor me te midden van deze gebeurtenissen. De gedachte dringt zich op of we ons niet bevinden in het laatste der dagen, zoals de Schrift daarover spreekt. Horen we in al deze gebeurtenissen niet de voetstappen van Christus, Die wederkomt? Dat betekent dat we ons moeten en mogen voorbereiden op het einde van deze wereld en de geboorte van een nieuwe hemel en een nieuwe aarde. Daarmee is de ernst van de tijd en tegelijk de hoop op Gods toekomst, op Zijn koninkrijk aangegeven. We mogen ons laten leiden door wat Paulus zegt: de Heere Jezus Christus is onze hoop (1 Tim. 1:1).

Het verbond

Ik kom nu bij de vraag hoe ikzelf mijn werk als predikant en docent te midden van deze ontwikkelingen heb mogen verrichten. Daarover gaat het in dit boek. Het punt waarom het draait, is dat voor mij de notie van het verbond van God met mensen als theologisch concept een beslissende rol gespeeld heeft. Dit besef is klein begonnen. Het is steeds groter geworden, totdat het het fundament werd voor mijn werk als predikant en theoloog. Dat is in onze tijd niet vanzelfsprekend. Nam de notie van het verbond in het begin van deze halve eeuw nog een vaste plaats in in kerk en theologie, daarvan is nu aan het eind van deze periode geen sprake meer. Er is veel meer sprake van een verregaande devaluatie. Het verbond is uit de gratie. Denken en leven vanuit het verbond veronderstelt blijkbaar een levensklimaat, dat er voor het gevoel van velen niet meer is. Subjectivisme, individualisme, postmodernisme en egocentrisme hebben de bijbelse gedachte van het verbond van God met mensen naar de marge gedreven. Dat is volgens mij een levensgevaarlijke ontwikkeling voor kerk en geloof. Waar het verbond verdwijnt, valt de samenbindende kracht van Gods werk in de

4 Aangezien ikzelf in de periode van mijn predikantschap in Benschop, Waddinxveen en Hierden (1968-1994) niet direct met de vraagstukken die de verhouding tussen christelijk geloof en islam raken, in aanraking kwam, ga ik hier in dit boek niet op in.

5 Over ontwikkelingen in het predikantschap, zie bijvoorbeeld G. Heitink, *Biografie van de dominee*, Baarn 2001; zie ook *Kerk en Theologie*, 66-4, oktober 2015, themanummer: 'predikant voor de toekomst'; ook J. van Holten, *Rol en roeping. Een praktisch theologisch onderzoek naar de rol opvatting van aanstaande, beginnende en oudere predikanten, gerelateerd aan hun roepingsbegrip*, Zoetermeer 2004.

christelijke gemeente weg en treedt ont-binding er voor in de plaats. Ik heb me door deze nieuwe ontwikkelingen niet kunnen laten meenemen. Hoe komt dat? Ik weet het niet, maar ik zie het als een wonder van God. Het is zelfs zo gegaan dat, hoe meer het verbond werd bestreden, hoe dieper de wortels van het verbond in mijn leven, geloof en werk, in de Schrift door-drongen en daar hun voedsel zochten en vonden. Het gaf me houvast en ook hoop. Ik kon een hoopvol predikant-theoloog zijn.⁶

Het goud van Gods belofte

Wanneer het gaat over het verbond van God, dan denk ik vooral aan de belofte van heil die de Heere ons heeft gegeven. In onze doop werd die belofte 'betekend en verzegeld'. Het heil van God wordt onovertroffen mooi vertolkt in Zondag 1 van de *Heidelbergse Catechismus*.

Het is dat ik met lichaam en ziel, zowel in leven als in sterven, niet mij-zelf toebehoor, maar mijn getrouwe Zaligmaker Jezus Christus. Met zijn kostbaar bloed heeft Hij voor al mijn zonden volkomen betaald en mij uit alle heerschappij van de duivel verlost. Hij bewaart mij zo dat zonder de wil van mijn hemelse Vader geen haar van mijn hoofd kan vallen, ja ook dat alle dingen mij tot mijn zaligheid moeten dienen. Daarom verzekert Hij mij ook door zijn Heilige Geest van het eeuwige leven en maakt mij van harte gewillig en bereid om voortaan Hem toegewijd te leven.

Dat is het goud van Gods verbond, dat aan een vijftigjarig predikantschap zijn glans verleent. De gouden glans van Gods genade. Van Zijn verkiezende liefde. Wat een wonder dat Hij ontrouwe mensen zoals ik deze woorden van Zondag 1 in de mond en in het hart legt.

Ooit werd mijn overgrootvader Willem Verboom (1841-1916)⁷ een rijke belofte op het hart gebonden. Het zijn de woorden uit Jesaja 59:21:

Wat mij betreft, dit is Mijn verbond met hen, zegt de HEERE: Mijn Geest, Die op U is, en Mijn Woorden, die Ik U in de mond gelegd heb, zullen uit Uw mond niet wijken, ook niet uit de mond van Uw nakomelingen, evenmin uit de mond van de nakomelingen van Uw nakomelingen, zegt de HEERE, van nu aan tot in eeuwigheid.

Dit is een belofte voor het volk Israël in de ballingschap. Maar ook voor de kerk, die bij het verbond met Israël is ingelijfd en zo – in afgeleide zin – ook voor mensen, die als goddelozen gerechtvaardigd worden. Deze belofte aan mijn overgrootvader is voor mij de stille, verborgen bron geweest, waaruit

⁶ Over het verbond: zie Excurs 2.

⁷ C. Verboom, *Omdat Gij 't hebt gedaan*, Groot Ammers 2016, p. 118.

ik heb mogen putten, genade voor genade. Ik zie mijn predikantschap als een door God geschonken vervulling van deze belofte.

Maar adeldom verplicht. Deze rijke belofte dient beantwoord te worden in geloof en bekering. In de praktijk betekent dat: trouw zijn aan de Heere, omdat Hij trouw is. Trouw zijn in de opdracht, de roeping, die Hij mij gaf op de plaats en in de kerk, waarin Hij mij geboren liet worden. Dat alles was Gods eigen werk. Hij schonk het mij op de wijze van Psalm 81:12 (ber.):

*Al wat u ontbreekt,
Schenk Ik, zo gij 't smeekt,
Mild en overvloedig.*

Het bevindelijke nest

In *Het bevindelijke nest*⁸ heb ik verteld in welk geloofsklimaat ik ben opgevoed. Dit boek zal een enkele keer ter sprake komen in deze publicatie. Ik heb het geleefde geloof van mijn ouders in hun opvoeding altijd als iets heel kostbaars gezien. Zij hebben me laten zien wie de Heere is in Zijn roeping en belofte. Ik heb leren leven vanuit dat bevindelijke nest. Ik ben er – wonder boven wonder – niet bij vandaan gegroeid, zoals je zo vaak hoort. Ik ben er ook niet bovenuit gegroeid. Ik ben er wel doorheen gegroeid, maar dan zó dat mijn ‘roots’ geworteld zijn gebleven in het onvergetelijke bevindelijke nest in Kollum, met de klok van de oude Maartenskerk, die ik nog hoor luiden, lang en zwaar.

De opzet en indeling van het boek

Het boek begint in hoofdstuk 1 met een overzicht van mijn levensloop, van mijn predikantschap in Benschop, Waddinxveen en Hierden en van mijn docentschap in Leiden. Het gaat er dan vooral om hoe ik de gebeurtenissen persoonlijk heb beleefd. Het hoofdstuk draagt dus een subjectief karakter.

Dat geldt ook voor het tweede hoofdstuk. Daarin beschrijf ik de wijze waarop de gedachte van het verbond zich naar mijn waarneming in de loop der jaren heeft ontwikkeld tot een theologisch concept, dat in mijn geloof, mijn predikantschap en mijn docentschap een dominante rol is gaan spelen.

Vanaf het derde hoofdstuk komen de kernen van het verbond aan de orde. Om welke zaken gaat het dan en welke rol speelden zij in de praktijk van mijn werk en in mijn theologische bezinning daarop?

In hoofdstuk 3 werk ik de gedachte uit dat God in al die vijftig jaar steeds de Eerste was in de verbondsrelatie. Ik geef een nadere doorlichting van belangrijke kernen in mijn leven en werk als predikant. Zo ga ik in op

8 W. Verboom, *Het bevindelijke nest*, 3e druk, Heerenveen 2002.

het beroepingswerk, de bediening van het Woord in prediking, sacrament en andere wezenlijke onderdelen van mijn werk.

In hoofdstuk 4 komt een voor mij belangrijke thematiek aan de orde, namelijk de verhouding tussen verbond en bevinding in mijn leven en werk. Het geheel draagt het karakter van een worsteling, die achteraf bezien vruchtbaar geweest is voor mijn geloof en voor mijn werk in kerk en academie.

Dan komt in het volgende hoofdstuk (5) de vraag aan de orde hoe het verbond tot zijn recht komt wanneer het beantwoord wordt. Hoe krijgt in de praktijk handen en voeten wat het klassieke doopformulier de ‘twee delen van het verbond’ noemt? In dit hoofdstuk ga ik in op belangrijke middelen die tot de beantwoording van het verbond willen leiden, zoals de catechese, de leerdienst en het discipelschap. Ook komt in dit hoofdstuk de kerkelijke tucht aan de orde.

In hoofdstuk 6 werk ik een volgende belangrijke kern van het verbond uit, namelijk het *relationele* karakter ervan. Hoe kwam dit tot zijn recht in mijn werk in de kerk? Ik besteed daarbij bijzondere aandacht aan de natuurlijke levensverbanden in de gemeente en het belang van goede communicatie als onmisbaar voor een gezond geestelijk leven. Hier komt ook ons gezinsleven in beeld.

In hoofdstuk 7 is de focus gericht op mijn theologische visie op de christelijke gemeenten, die ik mocht dienen. Als ik vanuit het verbond denk, is het voor mij een principieel punt dat Christus Zijn gemeente vergadert (*HC*, vr. en antw. 54). Daarbij spelen ambt en roepingsbesef een cruciale rol. Ik sta kritisch ten opzichte van de keuzekerk en vertel over mijn verlangen naar eenheid.

In het vervolg van hoofdstuk 7 werk ik de gedachte van de volkskerk uit, als kerk *voor* het volk en haar roeping in het geheel van de samenleving. Die volkskerk heb ik met blijdschap en verwondering mogen dienen. Aan de orde komen ook enkele bezwaren tegen de kerk als volkskerk.

Het laatste hoofdstuk (8) beschrijft mijn werk als docent aan de Kerkelijke Opleiding van de Nederlandse Hervormde Kerk en als hoogleraar aan de faculteit Godgeleerdheid in Leiden. In deze nieuwe setting traden voor mij de verschillende kernen van het verbond op een nieuwe, verrassende manier aan het licht.

Aan een kort Naschrift gaan drie excursen vooraf, resp. over: Het geloof van een theoloog. Een getuigenis (Excurs 1), Het verbond in de Bijbel (Excurs 2) en De kinderdoop (Excurs 3).

Het zal op grond van deze opzet duidelijk zijn dat een enkele keer een doublure in het boek niet te voorkomen is.

Dr. Wim Verboom is 50 jaar werkzaam als theoloog, eerst als predikant in diverse kerkelijke gemeenten, later als docent en hoogleraar aan de universiteit. Door de jaren heen zag hij zichzelf steeds opnieuw geplaatst voor diepgaande vragen, die leidden tot theologische keuzes. Daarbij wist hij zich geïnspireerd door medetheologen uit verleden en heden.

In dit persoonlijke boek beschrijft Verboom zijn ontwikkeling van student via gemeentepredikant tot hoogleraar. Een rode lijn daarin is de toenemende betekenis die de notie van het verbond voor hem kreeg. Ook beschrijft hij de ontwikkelingen in de samenleving, de wetenschap en de kerk. Daarmee biedt hij met zijn boek een waardevol en boeiend tijdsbeeld van een halve eeuw kerk en theologie.

Dr. W. Verboom was predikant in de hervormde gemeenten van Benschop, Waddinxveen en Hierden en onder andere hoogleraar aan de Rijksuniversiteit Leiden.

